

УДК 338.46+378.14

JEL classification: M31

DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.19.2021.236233>**Язвінська Н. В.**

кандидат економічних наук, доцент

ORCID ID: 0000-0001-7158-1701

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

МАРКЕТИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ФОРМ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

MARKETING RESEARCH OF ACTUAL FORMS OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

Статтю присвячено висвітленню результатів дослідження споживчої цінності різних форм вищої освіти в Україні, її сприйняття набувачами вищої освіти- студентами, їх уподобань та їх бачення якості отримуваних знань в залежності від форми навчання, виявленню та аналізу переваг та недоліків, які вбачають споживачі вищої освіти – студенти за традиційної аудиторної та електронної дистанційної (на платформі інформаційно-комп'ютерних технологій) форм навчання, виявленню ключових складових споживчої цінності затребуваних ринком вищої освіти. В результаті збору та обробки первинної інформації та її співставлення з попередніми дослідженнями інших авторів виявлено та підтверджено схильність сучасного студентства до дистанційної форми освіти попри розуміння її здатності забезпечити гірший рівень якості набутих знань. Проведено порівняльний аналіз аудиторної та дистанційної форм освіти в аспекті їх сприйняття студентами, визначено, візуалізовано та систематизовано ключові переваги та недоліки кожної з цих форм навчання. Основною перевагою аудиторної форми навчання студенти вважають особисті контакти з викладачами та студентами. Основним недоліком аудиторної форми навчання студенти вважають великі витрати часу, пов'язані з розкладом, дорогою, перервами тощо. Основними перевагами дистанційної форми навчання студенти вважають організаційна зручність, та ефективність у часі. Основними недоліками дистанційної форми навчання студенти вважають комунікаційні та організаційні вади, зокрема: складність самоорганізації та мотивації, концентрації на роботі на парах, брак живого спілкування, недостатній контакт між студентами, складність кооперуватися, недостатній контакт між студентами та викладачами та інші. Систематизовано та співставлено результати останніх досліджень різних авторів щодо споживчої цінності різних форм навчання, розглянуто їх переваги та недоліки, які вбачають для себе студенти – споживачі освітніх послуг, та надавачі освітніх послуг – заклади вищої освіти. Відмічено загальну тенденцію співпадіння результатів досліджень різних авторів. Суперечливих результатів помічено не було. Визначено напрямки вдосконалення створюваної закладами вищої освіти споживчої цінності шляхом поєднання переваг та компенсації недоліків аудиторної та дистанційної форм навчання у комбінованій формі освіти.

Ключові слова: маркетингове дослідження споживчої цінності форм навчання, переваги та недоліки аудиторної форми навчання, переваги та недоліки дистанційної форми навчання, порівняльний аналіз аудиторної та дистанційної форм навчання.

The article is devoted to the results of the study of consumer value of different forms of higher education in Ukraine, its perception by higher education students, their preferences and their vision of the quality of knowledge depending on the form of education, identification and analysis of advantages and disadvantages of higher education by traditional classroom and electronic distance (on the platform of information and computer technologies) forms of education, identification of key components of consumer value demanded by the market of higher education. As a result of collecting and processing primary information and comparing it with previous research by other authors, the tendency of students to distance learning despite the understanding of its ability to provide a lower level of quality of acquired knowledge was identified and confirmed. A comparative analysis of classroom and distance forms of education in terms of their perception by students, identified, visualized and systematized the key advantages and disadvantages of each of these forms of education. The main advantage of the classroom form of education, students consider personal contacts with teachers and students. The main disadvantage of the classroom form of study, students consider the large amount of time associated with the schedule, travel, breaks, etc. The main advantages of distance learning students consider organizational convenience and efficiency over time. The main disadvantages of distance learning students consider communication and organizational defects, in particular: the difficulty of self-organization and motivation, concentration in pairs, lack of live communication, lack of contact between students, difficulty cooperating, lack of contact between students and teachers and others. The results of the latest research of different authors on the consumer value of different forms of education are systematized and compared, their advantages and disadvantages that students – consumers of educational services, and providers of educational services – higher education institutions are considered. The general tendency of coincidence of results of researches of different authors is noted. No conflicting results were observed. The directions of improvement of the consumer value created by institutions of higher education by combining the advantages and compensation of the shortcomings of classroom and distance forms of education in the combined form of education are determined.

Keywords: marketing research of consumer value of forms of education, advantages and disadvantages of classroom form of education, advantages and disadvantages of distance form of education, comparative analysis of actual classroom and distance forms of education.

Вступ. Соціально-економічні зміни викликані пандемією COVID-19 та пов'язаними з нею карантинними заходами відбилися на всіх сферах господарської діяльності суспільства і спричинили значні гуманітарні, технологічні, ціннісні та технічні зміни. Не стала виключенням і вітчизняна система вищої освіти, яка під впливом зовнішніх обставин, на сьогоднішній день має майже півторарічний досвід загальнодержавного експериментування з формами навчання. Традиційна аудиторна форма навчання поступилася своїми позиціями дистанційній електронній та комбінованій формам навчання. Відбулися і продовжують відбуватися значні зміни в споживчій поведінці суб'єктів ринку вищої освіти та в споживчій цінності послуги вищої освіти. Все це привертає інтерес до дослідження поточних ринкових змін задля виявлення можливостей та напрямків подальшого розвитку вітчизняних закладів вищої освіти, збереження та підвищення їх конкурентоспроможності та створюваної ними споживчої цінності освітніх послуг вітчизняних закладів вищої освіти.

Дане дослідження проведено з метою вивчення споживчої цінності, якої бажають споживачі послуги вищої освіти – студенти в умовах інформатизації освіти, виявлення складових споживчої цінності пов'язані з формою освіти, які є затребувані цими споживачами і, відповідно, знання яких допоможе вітчизняним закладам вищої освіти створювати і надавати висококонкурентні освітні послуги.

В фокусі нашого дослідження порівняльний аналіз традиційної аудиторної та дистанційної (електронної, на платформі інформаційно-комп'ютерних технологій) форм освіти з позицій їх сучасної споживчої цінності для студентів: виявлення їх вподобань, переваг, сприйняття якості, переваг та недоліків різних форм освіти, виявлення основних шуканих складових споживчої цінності, які стають вимогою сучасного ринку до якісної послуги вищої освіти.

Розв'язанню проблематики інформатизації освіти присвятили свої дослідження В.Ю. Биков, Б.П. Бочаров, М.Ю. Воєводіна, В.Б. Артеменко, О.С. Воронкін, Т.М. Заборова та інші. Зокрема, В.І. Гриценко, В.Б. Артеменко, А.Ф. Манако та інші розглядали вплив технологій безперервної освіти на формування і розвиток інноваційних електронних науково-освітніх просторів та обґрунтували напрями безперервної освіти в інформаційному суспільстві [1, 2]. В.В. Лапінський, А.Ю. Пилипчук, М.П. Шишкіна вивчали проблеми розробки інформаційно-комп'ютерних технологій в інформатизації освіти, провели аналіз ефективності використання електронних технологій в освіті та сформулювали рекомендації щодо напрямів її підвищення [3]. Серед останніх наукових публікацій зарубіжних дослідників можна зазначити роботи Анксін (X. Anxin) та Гуісон (C. Guision) присвячені аналізу залежності результатів навчання від рівня володіння студентами інформаційно-комп'ютерними технологіями та ефективності інтегрування інформаційних технологій у навчальний процес [4]. С.П. Джон (S.P. John) вивчав питання інтеграції інформаційно-комп'ютерних технологій до системи вищої освіти [5]. Н. Бурбулес (Nicholas Burbules) – досліджував ризики використання інформаційно-комп'ютерних технологій в освіті та визначив напрями підвищення ефективності вико-

ристання інформаційно-комп'ютерних технологій у педагогічній практиці викладача [6]. Г. Булман (George Bulman) та Р. Фейрлі (Robert W. Fairlie) – присвятили свої дослідження впливу інформаційно-комп'ютерних технологій на результати навчання, вивчали економічний ефект запровадження та використання інформаційних технологій в зв'язку з результатами освітньої діяльності [7].

В контексті більш як річного досвіду повної заміни традиційної аудиторної форми навчання дистанційною формою, реалізованою на платформі інформаційно-комп'ютерних мережевих технологій вважаємо за своєчасне та доцільне дослідити сьогоденне ставлення студентства (споживачів вищої освіти) до аудиторної та дистанційної електронної форм навчання, переваги та недоліки кожної, які вбачають студенти та виявити актуальні складові споживчої цінності для безпосередніх споживачів вищої освіти.

Постановка задачі. Дослідити сьогоденне ставлення споживачів вищої освіти (студентів) в Україні до аудиторної та електронної дистанційної (надалі – дистанційної) форм навчального процесу. Виявити ключові складові споживчої цінності затребувані сучасним студентством.

Методологія. Для досягнення мети дослідження використано загальну методологію маркетингових досліджень: вибіркоче спостереження, опитування та загальнонаукові методи: аналіз, логічний аналіз, систематизація, синтез, метод узагальнення. Для проведення дослідження проведено опитування студентів 3 та 4 курсу Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Також застосовано загальнонаукові та специфічні методи дослідження такі як монографічний, порівняльний аналіз, узагальнення, аналізу та синтезу.

Результати дослідження. В ході дослідження шляхом збору та опрацювання первинної інформації виявлено уподобання студентства щодо форм навчання, їх бачення щодо якості освіти, яку забезпечують аудиторна та дистанційна форми освіти, виявлено переваги та недоліки аудиторної та дистанційної форм навчання так, як їх вбачають студенти. Отримані результати співставлено з результатами аналогічних досліджень інших авторів, виокремлено спільні риси та відмінності.

Згідно результатів проведеного опитування більше половини студентів уподобали дистанційну освіту, трохи більше чверті надають перевагу комбінованій освіті і лише 17% – традиційній аудиторній (рис. 1).

При цьому, цікаво відмітити, що більше як 64% з опитаних вважають, що аудиторна форма забезпечує вищу якість освіти (рис. 2).

Співставлення наведених результатів дозволяє припустити, що не тільки, і не в першу чергу, якість освіти береться студентами до уваги при формуванні своїх вподобань щодо форми отримання освіти.

Також цікаво порівняти це з результатами дослідження проведеного у 2020 року С.А. Мороз, О.Г. Романовським, В.М. Мороз, С.М. Домбровською, Л.М. Грень, А.Л. Помаза-Пономаренко (рис. 3), і зазначити, що в обох дослідженнях (нашому і зазначених авторів) сприйняття студентами різних вишів якості освіти за різних форм її отримання співпадають.

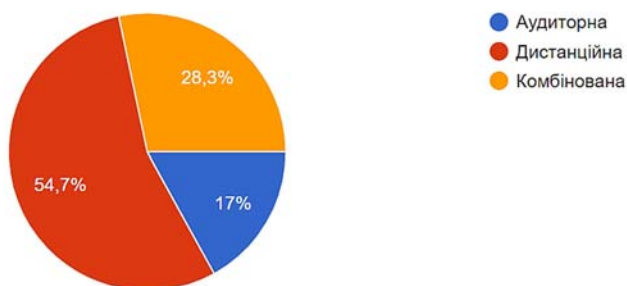

Рисунок 1 – Розподіл уподобань студентства щодо форм навчання

Джерело: побудовано автором

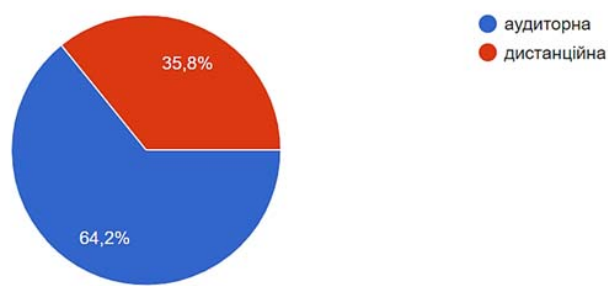

Рисунок 2 – Бачення студентів щодо того, яка з форм освіти забезпечує вищу якість

Джерело: побудовано автором

Рисунок 3 – Порівняння якості вищої освіти здобуття якої відбулось у межах денної та дистанційної форм навчання [8]

Також перевагу аудиторної форми навчання в забезпеченні якості освіти зазначають результати дослідження зміни середнього балу студентів-медиків в Україні на різних термінах дистанційного навчання за карантину COVID-19, проведених Б.М. Филенко та іншими [9].

Досліджуючи споживчу цінність вищої освіти ми вдалися до виявлення переваг та недоліків різних форм навчання. При цьому серед переваг аудиторної форми навчання були названі (рис. 4):

- особистий контакт з викладачами та студентами (ефективніше, легше) – 100%;
- більша концентрація на навчанні – 23%;
- краще засвоєння навчального матеріалу – 23%;
- усталеність організації навчального процесу – 12,8%;
- атмосфера, насолода від університетського життя наповну – 7,7%;
- менше можливість списування – 2,6%;
- більший контроль за отриманням інформації – 2,6%;
- ніяких – 2,6%.

Варто відмітити, що майже всі опитані студенти помічають важливість особистого контакту з викладачами та іншими студентами під час навчання і вважають це перевагою аудиторної форми навчання.

Серед недоліків аудиторної форми навчання було названо (рис. 5):

- великі витрати часу (зокрема на дорогу, вікна між парами) – 86,7%;
- кліматично, технічно та естетично незручні аудиторії – 40%;
- менша гнучкість – 16,7%;
- більша складність поєднання навчання з роботою – 13,4%;

- порушує карантинні вимоги, небезпечно – 10%;
- втомливо (4 пари з перервами у 20 хвилин дуже втомлює, ранне пробудження) – 10%;
- менший доступ до навчальних матеріалів (не можна переслухати лекцію, розшарети екран, файл...) – 10%;
- фінансові витрати на дорогу до університету та їжу – 3,3%.

Основним недоліком аудиторної форми навчання майже 87% студентів зазначають великі витрати часу на дорогу, перерви тощо.

Перевагами дистанційної форми навчання було названо (рис. 6):

- організаційна зручність – 100%;
- технічна зручність, зокрема: легше здавати завдання користуючись (гугл класом, телеграмом, платформою сікорський, використання діджитальних інструментів навчання, легше списати, чуєш тільки викладача, немає сторонніх розмов – 23%;
- більша ефективність (економність) у часі, зокрема: спілкування не під час пари – 86,7%;
- більша гнучкість, зокрема: у часі – 46,7%;
- краща комунікація між викладачами та студентами, зокрема оновлені рейтинги у постійному доступі, оперативність комунікації, більше доступу до матеріалів та лекцій, чуєш тільки викладача, немає сторонніх розмов, детальне пояснення інформації – 33,3%;
- менше стресу, зокрема: уникнення небажаного приниження та тісної комунікації з деякими безтактними викладачами, навчання в спокійній обстановці – 10%;
- ресурсність (економічна, інформаційна виділились як часто зазначені), зокрема: більше ресурсів для навчання, більше доступу до матеріалів та лекцій, економія ресурсів 3, зокрема: дешевше – 20%;

Рисунок 4 – Переваги аудиторної форми навчання

Джерело: побудовано автором

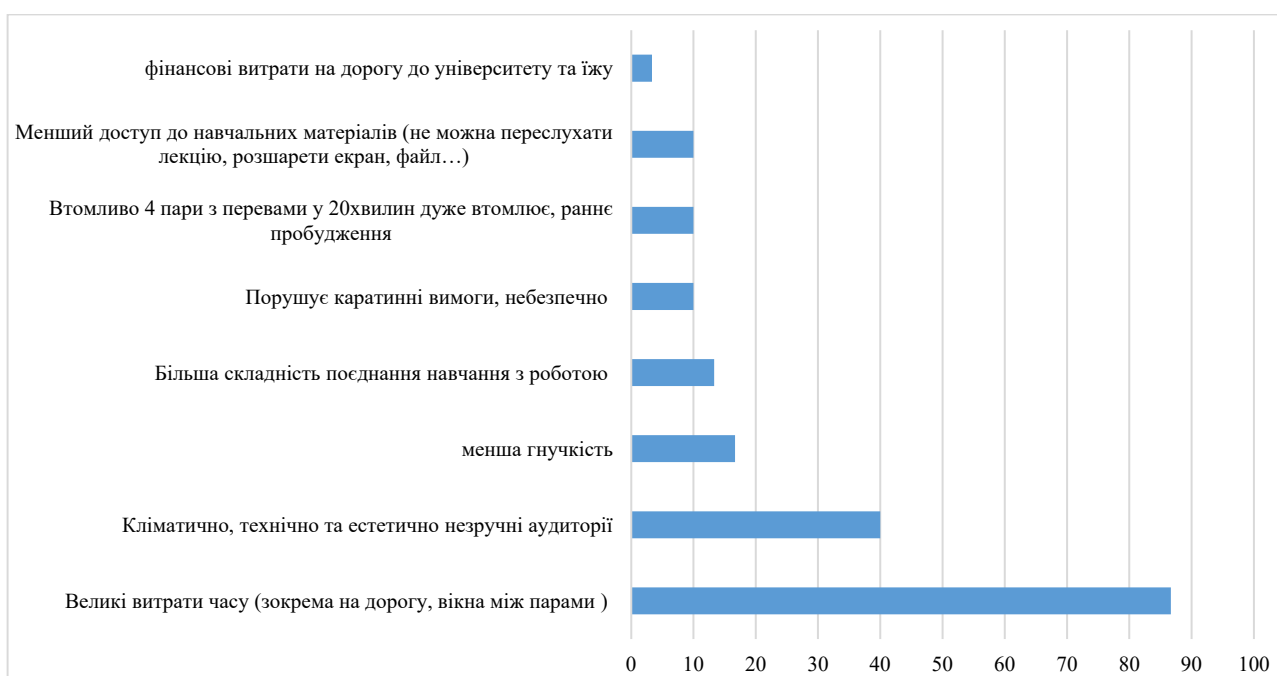

Рисунок 5 – Недоліки аудиторної форми навчання

Джерело: побудовано автором

- більше можливостей працювати – 26,67%;
- стимулює самостійність – 23,33%;
- організованість – 13,33%;
- стимулює саморозвиток – 3,33%;
- пандемічна безпека – 3,33%;
- менша залежність від власного фізичного стану – можна бути на парах навіть під час хвороби, легше прокидатися на першу пару – 10%;
- кращі, комфортніші умови навчання – 10%;
- відсутність вимог до зовнішнього вигляду – 3,33%.

Основними перевагами дистанційної форми навчання студенти називають організаційну зручність (майже 100%) та ефективність у часі (майже 87%). При цьому до організаційної зручності відносять зручність в:

- організації документів та завдань – 6,67%;

- форми викладення навчального матеріалу – 13,33%;
- фіксації поточної успішності – 3,33%;
- доступу до навчальних матеріалів – 23,33%;
- задачі завдань – 3,33%;
- більшої свободи у просторі (менша прив'язка до місця навчання) – 30%.

Трьома основними складовими організаційної зручності для студентів при дистанційній формі навчання виділяються більша свобода у просторі (менша прив'язка до місця навчання) – 30%, зручність доступу до навчальних матеріалів – 23,33% та зручність форми викладення навчального матеріалу – 13,33%.

Серед недоліків дистанційної форми навчання було названо (рис. 8):

- комунікаційні – 82,14%;

Рисунок 6 – Переваги дистанційної форми навчання

Джерело: побудовано автором

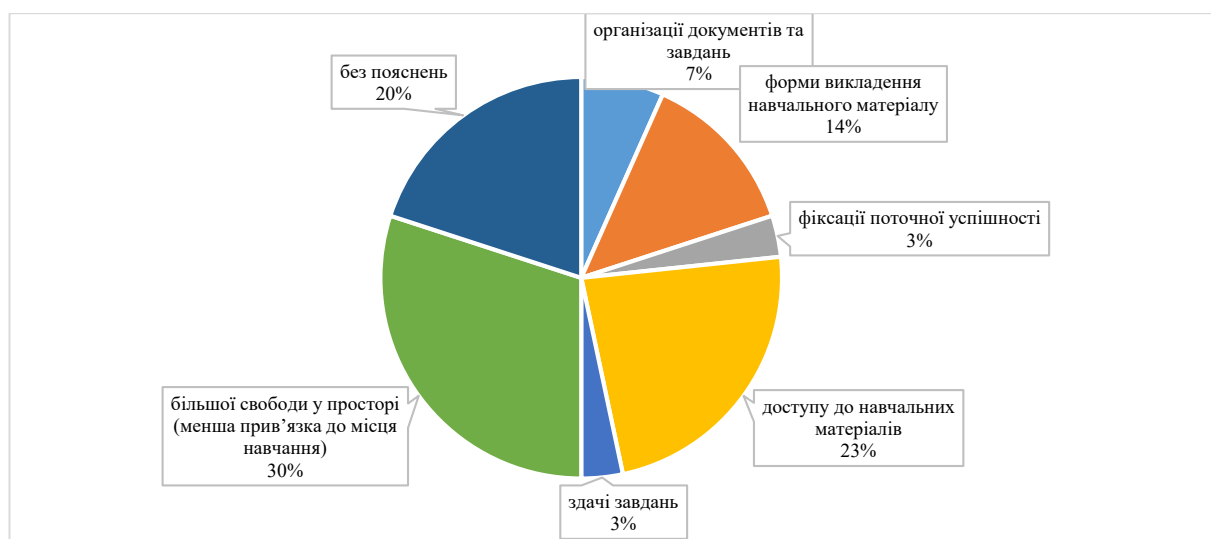

Рисунок 7 – Вагомі складові організаційної зручності дистанційної форми навчання

Джерело: побудовано автором

- організаційні – 67,86%;
- технічні, зокрема: технічні перебої в роботі, в тому числі, з Інтернетом, незручності через неоднорідність технічних платформ використовуваних викладачами, не подобаються певні платформи (де переважає особисте спілкування, а не навчання), велика кількість завдань – 32,14%;
- когнітивні, зокрема: складність сприйняття нового матеріалу, велика частка самонавчання в структурі навчання – 25%;

- економічні, зокрема, ціна значно вища за собівартість (така сама, як і на аудиторне навчання) – 7,14%;
- соціальні, зокрема: велика частка самонавчання в структурі навчання, зменшення соціалізації, соціальних навичок – 7,14%.

Найвагомішими недоліками дистанційної форми навчання студентами названо комунікаційні – 82,14% та організаційні – 67,86%. Розглянемо їх структуру детальніше.

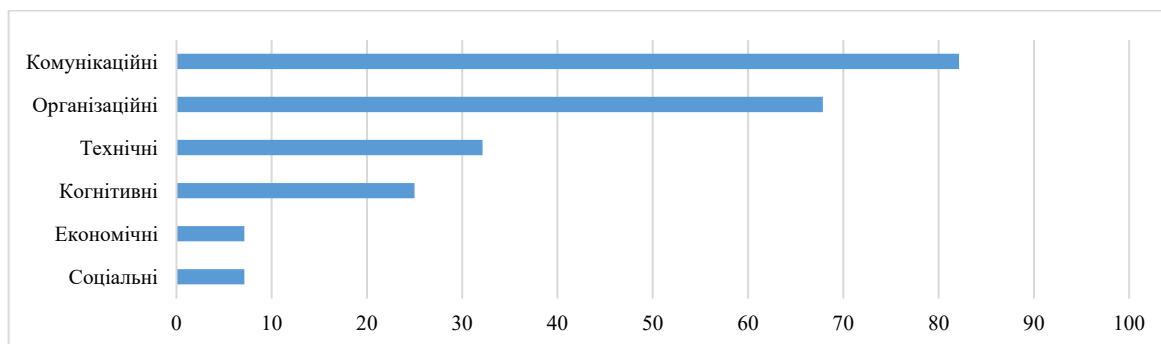

Рисунок 8 – Недоліки дистанційної форми навчання

Джерело: побудовано автором

До комунікаційних недоліків дистанційної форми навчання студенти віднесли (рис. 9):

- непорозуміння через дистанційне спілкування – 4,17%;
- складність самовиявлення, самовираження – 4,17%;
- недостатній контакт між студентами, зокрема складно кооперуватися в кейс-роботі, обмінюватись зворотнім зв'язком – 29,17%;
- недостатній контакт між студентами та викладачами – 29,17%;
- брак живого спілкування – 29,17%.

Основними організаційними недоліками дистанційної форми навчання студенти вважають (рис. 10):

- складність самоорганізації, зокрема: концентрації на роботі на парі (26%), навчанні, зменшення мотивації до навчання – 42,10%;
- відсутність дисципліни – 15,79%;
- шахраювання у присутності та роботі на парах (студенти можуть не слухати, вимкнути звук) – 10,53%;
- менше уваги лекціям – 5,26%.

На основі вищевикладених даних зробимо короткий порівняльний аналіз дистанційної та аудиторної форм навчання (таблиця 1).

Можна помітити, що основні переваги та недоліки дистанційної форми навчання перекликаються та є дещо суперечливими. Це знаходить пояснення при більш детальному розгляді складових цих переваг та недоліків, а також може пояснюватись відносною новизною, неусталеністю та технічною складністю дистанційної форми навчання як для студентів так і для викладачів. Також, помітно, що переваги аудиторної форми навчання є протилежними до недоліків дистанційної і аналогічно, переваги дистанційної форми навчання є протилежними до недоліків аудиторної. Таким чином можна дійти висновку щодо корисності комбінованої форми навчання, як способу поєднання і реалізації переваг та мінімізації недоліків обох розглянутих вище – і аудиторної і дистанційної форм навчання.

Порівняємо результати отримані в процесі збору та обробки первинної інформації з результатами інших

Рисунок 9 – Основні комунікаційні недоліки дистанційної форми навчання

Джерело: побудовано автором

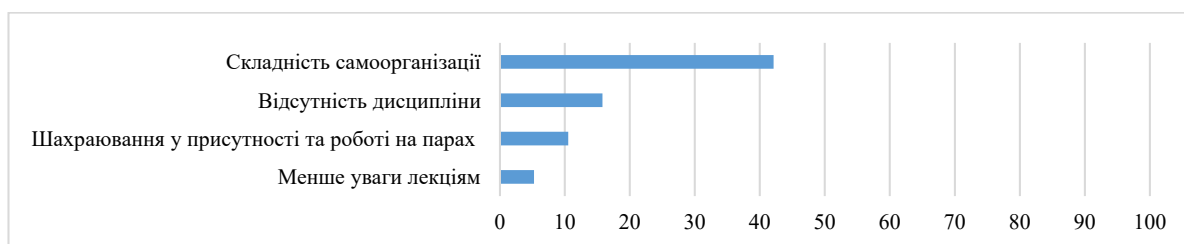

Рисунок 10 – Основні організаційні недоліки дистанційної форми навчання

Джерело: побудовано автором

Таблиця 1 – Порівняльна характеристика аудиторної та дистанційної форм навчання

	Аудиторна форма навчання	Дистанційна форма навчання
Подобається	17%	55%
Вважають, що забезпечує якіснішу освіту	64%	36%
Основна перевага	Особистий контакт з викладачами та студентами 100%	Організаційна зручність 100%, ефективність у часі 87%
Основний недолік	Великі витрати часу 87%	Комунікаційні – 82,14%, організаційні – 67,86%;

Джерело: складено автором за результатами дослідження

досліджень переваг та недоліків дистанційної та аудиторної форм навчання.

Так Завгородня М.Р., Мірошніченко Л.В. до позитивних аспектів дистанційного навчання відносять подолання внутрішнього психологічного бар'єру, можливість самостійно планувати свій час (економія часу), можливість паралельно з навчальним процесом дізнатися про нові технології, можливість не соромлячись та не відволікаючи інших повідомляти про свої складності [10]. До негативних аспектів дистанційного навчання дані автори відносять «втручання у природний внутрішній світ штучних ілюзорних вражень людських сцен на екрані та взаємодією з ними, небезпека може полягати у навмисному маніпулюванні свідомістю молодих людей (тому дистанційне навчання для людей старше 30 років є найефективнішим), нехтування допустимою безпекою стандарти експлуатації комп'ютера. Тому необхідно вивчити вплив персональних комп'ютерів на психіку молоді. Персональний комп'ютер не розвиває у студента здатності чітко та образно висловлювати свої думки, він значно обмежує здатність говорити, не розвиває клінічного мислення. Тривала робота в Інтернеті веде до формування в молоді егоїстичних тенденцій, індивідуалізму, пригнічує почуття колективізму, взаємодопомоги. Коефіцієнт збереження знань у дистанційній формі навчання без наставника, що сидить поруч, у 3–4 рази нижчий, ніж при контактному навчанні. Учень не відчуває аудиторії, а вчитель не може вчасно втрутитися до навчального процесу та надати необхідну допомогу» [10].

С.А. Мороз та інші [8] зазначають що перевагами дистанційної форми навчання студенти визнають:

- можливість здобувача вищої освіти не прив'язуватись до терміну засвоєння навчальної програми, тобто можливість збільшити або зменшити час засвоєння навчальної програми (можливість навчатись у зручному темпі) – 25%;

- можливість отримання фахових знань у тих ЗВО, навчання в яких у межах традиційних форм навчальної комунікації не є доступним, наприклад, з огляду на вартість навчання або територіальну віддаленість конкретного ЗВО – підсумкова частка значущості цього фактору дорівнює 20%;

- можливість мінімізувати ризик упередженого ставлення суб'єктів навчальної комунікації (суб'єкта поточного та підсумкового контролю знань) до здобувача вищої освіти – підсумкова частка значущості цього фактору дорівнює 18%;

- можливість засвоєння навчальної програми в зручний час та в комфортних для здобувача вищої освіти умовах – підсумкова частка значущості цього фактору дорівнює 20%;

- можливість впливу на конфігурацію навчальної програми в межах обраної спеціальності (забезпечення індивідуального підходу) – підсумкова частка значущості цього фактору дорівнює 17% [8].

А до недоліків відносять [8]:

- недосконалість системи мотивації в об'єкта навчальної комунікації, а також недостатній рівень його самоорганізації та відповідальності – підсумкова частка значущості цього фактору дорівнює 24%;

- недосконалість технології та методики прийому / передачі навчальної інформації (знань), а також процедур оцінювання результатів навчання – підсумкова частка значущості цього фактору дорівнює 15%;

- обмеженість дистанційної форми навчання у формуванні практичних умінь та навичок (відсутність можливості забезпечити так звану живу практику) – підсумкова частка значущості цього фактору дорівнює 21%;

- неможливість своєчасно вплинути (скорегувати) помилкові дії об'єкту навчального процесу (тривалість часу між виконанням завдання об'єктом навчальної комунікації та отриманням коментарів викладача щодо його оцінювання) – підсумкова частка значущості цього фактору дорівнює 23%;

- існування ризику в безпомилковій ідентифікації об'єкту навчальної комунікації, особливо під час складання іспитів або виконання поточних завдань – підсумкова частка значущості цього фактору дорівнює 17% [8].

Гроссу Н.В. зазначає такі основні переваги дистанційної електронної форми навчання як: необмежений доступ до інформації, можливість навчатись у зручний час і в оптимальному режимі, можливість навчатись протягом усього життя та без географічних обмежень [11]. А основні недоліки дистанційної електронної форми навчання:

- не кожен професію можна опанувати дистанційно;
- у викладача немає достатніх можливостей контролювати самостійність виконання завдань;

- у студента немає можливості знаходитися в колективі, спілкуватися з іншими учасниками курсу;

- унеможливлений виховний вплив викладача на студентів та емоційний контакт під час лекцій;

- неможливість перевірки викладачем валідності інформації, яку додатково опрацьовує студент [11].

Натомість Лук'янова Ю.М. вивчає переваги та недоліки дистанційної форми навчання не з позиції отримувача освіти, а з позиції навчального закладу і виділяє наступні мотиваційні чинники: поліпшення якості навчання; переваги нових педагогічних технологій; зростаючий попит на нову форму навчання; отримання доходів; можливість постійної взаємодії викладачів і студентів; необхідність виживання в інформаційному суспільстві; можливість скорочення витрат на реор-

ганізацію освіти [12]. Особливий акцент робиться на собівартості освітньої послуги, та зазначається що вона становить близько 60% від собівартості за аудиторної форми навчання [12]. В якості недоліків дистанційної форми навчання дослідник називає наступне: недосконалість, а то і відсутність нормативно-правового і організаційно-методичного забезпечення; недостатня кваліфікація викладачів та проблема їх підготовки й перепідготовки; надмірний бюрократизм дистанційного навчання; фінансування розробки дистанційних технологій, оновлення комп'ютерної техніки та матеріальної бази, забезпечення доступу до Internet мережі викладачів; інформованості населення про дистанційне навчання; відсутність у деяких

потенційних студентів, що проживають у сільських населених пунктах, відповідного технічного оснащення та можливості доступу до мережі Internet [12].

Систематизуємо вищенаведене в таблиці порівняльного аналізу переваг та недоліків дистанційної форми навчання в дослідженнях різних авторів (таблиця 2).

Висновок. В результаті збору та обробки первинної інформації та її співставлення з попередніми дослідженнями інших авторів виявлено та підтверджено схильність сучасного студентства до дистанційної форми освіти попри розуміння її здатності забезпечити гірший рівень якості набутих знань. Проведено порівняльний аналіз аудиторної та дистанційної форм освіти в аспекті їх сприйняття студентами,

Таблиця 2 – Порівняльний аналіз переваг та недоліків дистанційної форми навчання в дослідженнях різних авторів

Дослідники	Переваги дистанційної форми навчання	Недоліки дистанційної форми навчання
1	2	3
Завгородня М.Р. Мірошніченко Л.В. розглядають з позиції студентства	подолання внутрішнього психологічного бар'єру, можливість самостійно планувати свій час (економія часу), можливість паралельно з навчальним процесом дізнаватися про нові технології, можливість не соромлячись та не відволікаючи інших повідомляти про свої складності [10].	«втручання у природний внутрішній світ штучних ілюзорних вражень людських сцен на екрані та взаємодію з ними, небезпека може полягати у навмисному маніпулюванні свідомістю молодих людей (тому дистанційне навчання для людей старше 30 років є найефективнішим), нехтування допустимою безпекою стандартів експлуатації комп'ютера. Тому необхідно вивчити вплив персональних комп'ютерів на психіку молоді. Персональний комп'ютер не розвиває у студента здатності чітко та образно висловлювати свої думки, він значно обмежує здатність говорити, не розвиває клінічного мислення. Тривала робота в Інтернеті веде до формування в молоді егоїстичних тенденцій, індивідуалізму, пригнічує почуття колективізму, взаємодопомоги. Коефіцієнт збереження знань у дистанційній формі навчання без наставника, що сидить поруч, у 3–4 рази нижчий, ніж при контактному навчанні. Учень не відчуває аудиторії, а вчитель не може вчасно втрутитися до навчального процесу та надати необхідну допомогу» [10].
С.А. Мороз, О.Г. Романовський, В.М. Мороз, С.М. Домбровська, Л.М. Грень, А.Л. Помаза-Пономаренко	можливість здобувача вищої освіти не прив'язуватись до терміну засвоєння навчальної програми, тобто можливість збільшити або зменшити час засвоєння навчальної програми (можливість навчатись у зручному темпі) –25%; розглядають з позиції студентства можливість отримання фахових знань у тих ЗВО, навчання в яких у межах традиційних форм навчальної комунікації не є доступним, наприклад, з огляду на вартість навчання або територіальну віддаленість конкретного ЗВО – підсумкова частка значущості цього фактору дорівнює 20%; можливість мінімізувати ризик упередженого ставлення суб'єктів навчальної комунікації (суб'єкта поточного та підсумкового контролю знань) до здобувача вищої освіти – підсумкова частка значущості цього фактору дорівнює 18%; можливість засвоєння навчальної програми в зручний час та в комфортних для здобувача вищої освіти умовах – підсумкова частка значущості [8].	недосконалість системи мотивації в об'єкта навчальної комунікації, а також недостатній рівень його самоорганізації та відповідальності – підсумкова частка значущості цього фактору дорівнює 24%; недосконалість технології та методики прийому / передачі навчальної інформації (знань), а також процедур оцінювання результатів навчання – підсумкова частка значущості цього фактору дорівнює 15%; обмеженість дистанційної форми навчання у формуванні практичних умінь та навичок (відсутність можливості забезпечити так звану живу практику) – підсумкова частка значущості цього фактору дорівнює 21%; неможливість своєчасно вплинути (скорегувати) помилкові дії об'єкту навчального процесу (тривалість часу між виконанням завдання об'єктом навчальної комунікації та отриманням коментарів викладача щодо його оцінювання) – підсумкова частка значущості цього фактору дорівнює 23% [8].

Продовження Таблиці 2

1	2	3
Гроссу Н.В. розглядає з позиції студентства	необмежений доступ до інформації, можливість навчатися у зручний час і в оптимальному режимі, можливість навчатися протягом усього життя та без географічних обмежень [11].	не кожен професію можна опанувати дистанційно; у викладача немає достатніх можливостей контролювати самостійність виконання завдань; у студента немає можливості знаходитися в колективі, спілкуватися з іншими учасниками курсу; унеможливлений виховний вплив викладача на студентів та емоційний контакт під час лекцій; неможливість перевірки викладачем валідності інформації, яку додатково опрацьовує студент [11].
Язвінська Н.В. узагальнення результатів обробки первинної інформації, розгляд з позиції студентства	Організаційна зручність – 100%; Технічна зручність – 23%; Більша ефективність (економічність) у часі – 86,7%; Більша гнучкість – 46,7%; Краща комунікація між викладачами та студентами – 33,3%; Менше стресу – 10%; Ресурсність (економічна, інформаційна) – 20%; Більше можливостей працювати – 26,67%; Стимулює самостійність – 23,33%; Організованість – 13,33%; Стимулює саморозвиток – 3,33%; Пандемічна безпека – 3,33%; Менша залежність від власного фізичного стану – 10%; Кращі, комфортніші умови навчання – 10%; Відсутність вимог до зовнішнього вигляду – 3,33%.	Комунікаційні – 82,14%; Організаційні – 67,86%; Технічні – 32,14%; Когнітивні – 25%; Економічні – 7,14%; Соціальні – 7,14%.
Лук'янова Ю.М. розглядає з позиції навчального закладу	поліпшення якості навчання; переваги нових педагогічних технологій; зростаючий попит на нову форму навчання; отримання доходів; можливість постійної взаємодії викладачів і студентів; необхідність виживання в інформаційному суспільстві; можливість скорочення витрат на реорганізацію освіти. Собівартості освітньої послуги становить близько 60% від її собівартості за аудиторної форми навчання [12].	недосконалість, а то і відсутність нормативно-правового і організаційно-методичного забезпечення; недостатня кваліфікація викладачів та проблема їх підготовки й перепідготовки; надмірний бюрократизм дистанційного навчання; фінансування розробки дистанційних технологій, оновлення комп'ютерної техніки та матеріальної бази, забезпечення доступу до Internet мережі викладачів; недостатня інформованість населення про дистанційне навчання; відсутність у деяких потенційних студентів, що проживають у сільських населених пунктах, відповідного технічного оснащення та можливості доступу до мережі Інтернет [12].

Джерело: складено автором за результатами дослідження

визначено, візуалізовано та систематизовано ключові переваги та недоліки кожної з цих форм навчання. Основною перевагою аудиторної форми навчання студенти вважають особисті контакти з викладачами та студентами. Основним недоліком аудиторної форми навчання студенти вважають великі витрати часу, пов'язані з розкладом, дорогою, перервами тощо. Основними перевагами дистанційної форми навчання студенти вважають організаційна зручність, та ефективність у часі. Основними недоліками дистанційної форми навчання студенти вважають комунікаційні та організаційні вади, зокрема: складність самоорганізації та мотивації, концентрації на роботі на парах, брак живого спілкування, недостатній контакт між студен-

тами, складність кооперуватися, недостатній контакт між студентами та викладачами та інші. Систематизовано та співставлено результати останніх досліджень різних авторів щодо споживчої цінності різних форм навчання, розглянуто їх переваги та недоліки, які вбачають для себе студенти – споживачі освітніх послуг, та надавачі освітніх послуг – заклади вищої освіти. Відмічено загальну тенденцію співпадіння результатів досліджень різних авторів. Суперечливих результатів помічено не було. За результатами проведеного дослідження можна зазначити наявну можливість поєднання переваг та компенсації недоліків аудиторної та дистанційної форм навчання у комбінованій формі навчання.

Література:

1. Артеменко В.Б., Воронкин А.С., Заборова Т.М. и др. Новые информационные технологии в образовании для всех: е-образование: монография. Киев : МНУЦИТ, 2015.
2. Гриценко В.И. и др. Новые информационные технологии в образовании для всех: непрерывное образование: монография, Киев : Академперіодика, 2013.

3. Лапінський В.В., та ін, Засоби інформаційно-комунікаційних технологій єдиного інформаційного простору системи освіти України: монографія. Київ : Пед. думка, 2010.

4. X. Anxin, and C. Guisong, A Study on the Effects of Teachers' Information Literacy on Information Technology Integrated Instruction and Teaching Effectiveness. *EURASIA Journal of Mathematics, Science & Technology Education*. 2016, Vol. 12, pp. 335–346.

5. S.P. John, The integration of information technology in higher education: A study of faculty's attitude towards IT adoption in the teaching process. *Contaduría y Administración*. 2015, № 60(S1), pp. 230–252.

6. N. Burbules, The Risks And Promises Of Information Technologies For Education. New York : Routledge, 2018.

7. G. Bulman, and R.W. Fairlie, Technology and Education: Computers, Software, and the Internet. *Handbook of the Economics of Education*. 2016, Vol. 5, pp. 239–280.

8. Дистанційна форма здобуття вищої освіти: аналіз думки студентів щодо якості, переваг і недоліків [Електронний ресурс] / С.А. Мороз та ін. *Інформаційні технології і засоби навчання = Information Technologies and Learning Tools : електрон. наук. фахове вид.* 2020. Т. 79, № 5. С. 276–295. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/3340>.

9. Порівняльний аналіз успішності студентів під час дистанційного навчання і традиційної форми освіти / Б.М. Филенко, Н.В. Ройко, І.І. Старченко та ін. *Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії*. 2020. Т. 20, вип. 3 (71). С. 245–248. URL: <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/13920>.

10. Завгородня М.Р., Мірошніченко Л.В. Позитивні та негативні аспекти дистанційної форми навчання. *Modalități conceptuale de dezvoltare a științei moderne: colecție de lucrări științifice «ΛΟΓΟΣ» cu materiale conferinței științifice și practice internaționale*. Vol. 3. С. 109–111. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/issue/view/20.11.2020/386>.

11. Гроссу Н.В. Дистанційна освіта: переваги та недоліки. *Tendenze attuali della moderna ricerca scientifica: der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten «ΛΟΓΟΣ» zu den Materialien der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz (B. 2)*, 5 Juni, 2020. Stuttgart : Europäische Wissenschaftsplattform, 2020. P. 35–37. URL: <http://dSPACE.zsmu.edu.ua/handle/123456789/11301>.

12. Лук'янова Ю.М. Особливості впровадження дистанційної форми навчання у ВНЗ. *SWorldJournal: міжнародний науковий журнал*. Svishtov, 2020. Вип. 4, Ч. 1. С. 110–113. URL: <http://repo.snau.edu.ua:8080/xmlui/handle/123456789/8007>.

References:

1. V.B. Artemenko, A.S. Voronkin, T.M. Zaborova i dr., *Novye informacionnye tekhnologii v obrazovanii dlya vsekh: e-obrazovanie: monografiya*, Kyiv: MNUCIT, 2015.

2. V. I. Gricenko, i dr., *Novye informacionnye tekhnologii v obrazovanii dlya vsekh: nepreryvnoe obrazovanie: monografiya*, Kyiv: Akadempriodika, 2013.

3. V. V. Lapins'kij, ta in, *Zasobi informacijno-komunikacijnih tekhnologij edinogo informacijnogo prostoru sistemi osviti Ukraini: monografiya*. Kyiv: Ped. dumka, 2010.

4. X. Anxin, and C. Guisong, A Study on the Effects of Teachers' Information Literacy on Information Technology Integrated Instruction and Teaching Effectiveness. *EURASIA Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 2016, Vol. 12, pp. 335–346.

5. S.P. John, The integration of information technology in higher education: A study of faculty's attitude towards IT adoption in the teaching process. *Contaduría y Administración*. 2015, № 60(S1), pp. 230–252.

6. N. Burbules, The Risks And Promises Of Information Technologies For Education. New York: Routledge, 2018.

7. G. Bulman, and R.W. Fairlie, Technology and Education: Computers, Software, and the Internet. *Handbook of the Economics of Education*. 2016, Vol. 5, pp. 239–280.

8. Distancijna forma zdobuttya vishchoj osviti: analiz dumki studentiv shchodo yakosti, perevag i nedolikov [Elektronnij resurs] / S.A. Moroz ta in. *Informacijni tekhnologii i zasobi navchannya = Information Technologies and Learning Tools: elektron. nauk. fahove vid.* 2020. T. 79, № 5. P. 276–295. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/3340>.

9. Porivnyal'nij analiz uspishnosti studentiv pid chas distancijnogo navchannya i tradicijnoi formi osviti / B.M. Filenko, N.V. Rojko, I.I. Starchenko ta in. *Aktual'ni problemi suchasnoj medicini: Visnik Ukrain's'koi medichnoj stomatologichnoj akademii*. 2020. T. 20, vip. 3 (71). P. 245–248. URL: <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/13920>.

10. Zavgorodnya M.R., Miroshnichenko L.V. Pozitivni ta negativni aspekti distancijnoi formi navchannya. *Modalități conceptuale de dezvoltare a științei moderne: colecție de lucrări științifice «ΛΟΓΟΣ» cu materiale conferinței științifice și practice internaționale*. Vol. 3. P. 109–111. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/issue/view/20.11.2020/386>.

11. Grossu N.V. (2020) Distancijna osvita: perevagi ta nedoliki. *Tendenze attuali della moderna ricerca scientifica: der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten «ΛΟΓΟΣ» zu den Materialien der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz (B. 2)*, 5 Juni, 2020. Stuttgart: Europäische Wissenschaftsplattform. P. 35–37. URL: <http://dSPACE.zsmu.edu.ua/handle/123456789/11301>.

12. Luk'yanova Yu.M. (2020) Osoblivosti vprovadzhennya distancijnoi formi navchannya u VNZ. *SWorldJournal: mizhnarodnij naukovij zhurnal*. Svishtov, Vip. 4, CH. 1. P. 110–113. URL: <http://repo.snau.edu.ua:8080/xmlui/handle/123456789/8007>.